

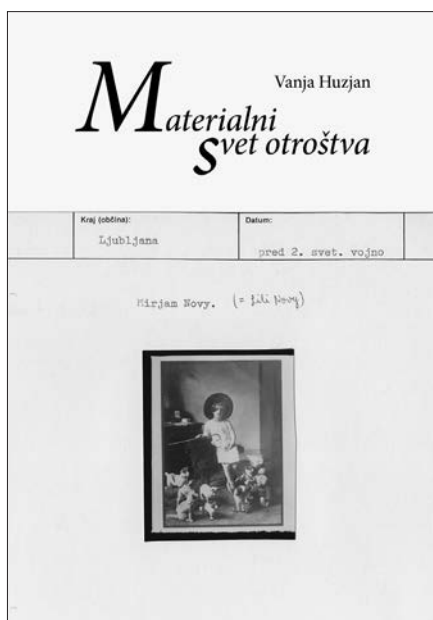
slogovno bližje literarnemu pisanju, po drugi pa nudijo izhodišča in nastavke za strožje formulirano znanstveno pisanje. Pogosto odražajo meditativno vlogo razmišljanja v gibanju, v katerem se prepletajo pretekle izkušnje raziskovalca, ki se obudijo ob doživetem na poti in se spojijo s teoretskimi

premiseleki, pridobljenimi iz del drugih avtorjev in pogovorov s sopotniki. Knjiga tako z rahljanjem in zabrisovanjem meje med klasičnim znanstvenim in literarnim pisanjem nudi zanimivo in tekoče branje, ki ga metodološki diskurzi in raznolikost primerov ne ovirajo. Zato s svojo žanrsko hibridnostjo

in novimi pogledi prestopa pogosto ločnico med profesionalnimi bralci in bralci za užitek. Gre torej za delo, ki zahtevne premiseleke o metodologiji in epistemologiji prinaša na izjemno svež in berljiv način.

VANJA HUZJAN: Materialni svet otroštva.

Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana 2023, 206 str.

Knjiga *Materialni svet otroštva* se začne s fotografijo na ovitku in napako pri njenem opisu, ki ju avtorica pojasni v uvodnih stavkih in nas na ta način povabi v vznemirljivi svet kompleksnih interpretacij materialnih sledi preteklosti. Preteklost v knjigi je čas od začetka 20. stoletja do druge svetovne vojne v Ljubljani in okolici, interpretacijam pa sledi skozi fotografsko in priročniško gradivo ter pripovedi. Avtorica predstavi raziskavo, ki je bila zasnovana etnološko in je sledila dvema izhodiščema: prvič, da so predmeti pomemb-

ni pričevalci preteklosti, saj materializirajo družbena delovanja in pomene, ter drugič, da vzgoja in socializacija otrok konstituirata družbo in kulturo. Ker se družba in kultura ustvarjata z ustvarjanjem otrok, je avtoričino temeljno vprašanje, kako je družba Ljubljane in okolice v prvi polovici 20. stoletja socializirala otroke preko stvari in predmetov. V nasprotju z naslovno fotografijo, ki prikazuje bogato oblečeno deklico z modnim klobukom na glavi in knjigo v naročju, postavljeno v meščansko okolje preobilja igrač in otroških predmetov, je že v uvodu jasno, da bo predmet raziskave interpretiran skozi intersekcionalnost razreda in spola. Materialni svet otroštva prečijo razredne in spolne razlike, ki so bile konstitutivni elementi razredno in spolno globoko razdeljene in razslojene slovenske družbe tistega časa. Avtorica nas potemtakem na samem začetku ne povabi samo v vznemirljivi svet kompleksnih interpretacij materialnih sledi preteklosti, temveč v še bolj vznemirljivo realnost, kjer so bili otroci večinskega prebivalstva na vasi »bolj ali manj lačni, redko umiti, slabo oblečeni in tudi duševno zanemarjeni. Nasprotno je bil otrok statusni simbol meščanske družine in zato je bila skrb za njegove materialne potrebe in ,pravilno‘ vzgojo neprimerno večja« (str. 8).

Vanja Huzjan je k raziskavi pristopila z vprašanjem, katere in kakšne so bile razmere, v katerih so živeli otroci v Ljubljani in okolici v navedenem obdobju, ter kako so te razmere konstituirale kulturo otroštva kot občutenja in vsakdanjega življenja. S preprostim vprašanjem je sprožila niz raznovrstnih odgovorov, ki jih je izvirno sestavila v kompleksno celoto odlično izpeljane raziskave. To zahtevno delo je opravila znanstveno natančno, metodološko dosledno in osebno raziskovalno angažirano. Viri raziskave so bili pisni, slikovni in predmetni ter ustni. Med pisnimi viri je avtorica analizirala tedanje priročnike za nego in vzgojo otrok, bontone, članke ter strokovne in leposlovne knjige. Kljub temu da so priročnike večinoma pisali moški, je bil najpomembnejši vir priročnik ene redkih avtoric, Milice Stupan, iz leta 1932. Vanja Huzjan je v tem priročniku našla natančno standardizacijo otroka in odraslega skladno z normativnim redom takratne družbe, tudi delitev otrok na mestne, kmečke in proletarske.

Med slikovnimi in predmetnimi viri je avtorica uporabila družinske filme, posnetke in fotografije, otroške in družinske portrete, shranjene v muzejih in fototekah, ter raznovrstne razstave. Temeljno gradivo za raziskavo pa je avtorica pridobila z ustnimi viri. Posnela je

* Mirjam Milharčič Hladnik, dr. sociologije, izredna profesorica, znanstvena svetnica, ZRC SAZU, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije; mirjam.milharcic-hladnik@zrc-sazu.si.

dvajset večurnih pripovedi z desetimi pripovedovalci, ki so bili rojeni med letoma 1916 in 1937 v Ljubljani in okolici. Pripovedovalci so se rodili v tri različne družbene sloje, in njihove zgodbe so posebej privlačno branje. Pripovedi so tematsko vključene v strukturno razdelitev knjige in opisujejo prehransko, bivalno in oblačilno kulturo razrednih slojev, kot so se je spominjali avtoričini sogovorniki. V pripovedih sledimo opisom izjemnih razlik med tistimi, ki so odraščali v boljših družbenoekonomskih razmerah, in tistimi, ki jih ni obdajala blaginja materialne preskrbljenosti. Kot poudari avtorica, pa je paradoks, »da so meščani, delavci in kmetje živeli na različne načine in otroke vzgajali z različnimi vzgojnimi prijemi, a kljub temu v enakih patriarhalnih razmerjih« (str. 170).

S posnetimi pogovori s starejšimi prebivalci Ljubljane z okolico je Vanja Huzjan opravila pomembno delo, saj je zbrala dragocene spomine, ki ostajajo pomemben vir za nadaljnje preučevanje pričujoče tematike. Z njimi je obogatila spoznavanje in razumevanje vsakdanjega življenja ne le otrok, temveč tudi družin in družbe v času od začetka 20. stoletja do druge svetovne vojne. Skozi spomine, diskurzivno analizo prevladujočih ideoloških predstav o otroštvu in spolnih vlogah ter zgodovinsko kontekstualizacijo realnih življenjskih razmer je predstavila osupljivo nasprotje med konstituirano podobo otroštva in resničnim življenjem otrok skozi prizmo razrednih, socialnih, ekonomskih, spolnih in kulturnih družbenih razlik.

Pri nedvomno z dejstvi ter pisnimi in ustnimi viri podprto podobo materialnega sveta otroštva se mestoma vendarle zdi, da je shematična predstava razredno različne izkušnje otroštva

pomanjkljiva. Ko opisuje delavskega otroka »v topli, a zatohli bivalni kuhinji«, ki je očeta videl le »ob nedeljah«, ki je jedel »močnate jedi in gomoljno zelenjavo, ki se jima je z leti pridružil okus po zelju in fižolu«, se igral »s predmeti iz narave«, njegova obleka pa je bila »večinoma sprana in ponošena«, čeprav je dobil tudi novo obleko, a jo »je sešila mama iz cenejšega blaga ali pa je predelala odsluženo obleko odraslega«, z leti pa se je otrok vedno več zadrževal zunaj in »skupaj s sosedomi otroki tvoril vrstniško skupino« (str. 171), se ne morem ubraniti občutka, da v opisu nekaj manjka. Morda gre le za tako velik poudarek na »materialnosti«, da so zaradi njega drugi vidiki socializacije, občutenja otroštva in konstituiranja družbe zastrti ali prezrti. Mislim na čustva, čustvovanje, izkušnjo in tiste individualne, intimne vidike konstituiranja družine, odnosov med spoloma in doživljanja otroštva, ki jih nedvomno določa materialnost realnosti, a presegajo njeno enodimenzionalnost. Sprašujem se, in nedvomno ta vprašanja izhajajo iz pripovedi o otroštvu na vasi v času pred drugo svetovno vojno, ob katerih sem sama zrasla, kako veliko je lahko veselje pri igri »s predmeti iz narave«; kako močan občutek povezanosti z »vrstniško skupino«; kako vzhičeno zadovoljstvo z novo obleko ali igračo, ki jo »je sešila mama iz cenejšega blaga«; kako vsakodnevno prijeten občutek, da ima hrana »okus po zelju in fižolu«; kako nepozabni trenutki petja in pripovedovanja zgodb v »topli, a zatohli« kuhinji, in nenazadnje, kakšna sreča, ko se očeta vidi »ob nedeljah«. Po drugi strani gre morda tudi v tej recenziji knjige za nepremostljiv prepad med »črno« in »belo« znanstveno interpretacijo otroštva, ki že desetletja

zeva med tistimi, ki v otroštvu vidijo bedo, usodno odvisnost in izkoriščanje, ter nasprotnimi, bolj pozitivnimi ali »svetlejšimi« interpretacijami otroštva. O tem poglobljeno piše tudi avtorica, ki pregled kompleksnega raziskovanja otroštva sklene z ugotovitvijo, da je ob vseh materialnih determinantah otroštva navsezadnje vendarle ključno ravnanje odraslega in vprašanje, ali ga otrok zanima ali ne. Po njenem mnenju »zanimanje odraslega za otroka priskrbi odnosu kvaliteto (intimnost), konstantnost (kvantitativna navzočnost) in zato otroku občutek varnosti v svetu« (str. 41). Prav v tem avtoričinem zaključku, v dejstvu, da je odnos do otroka individualen in da ni pogojen zgolj z razredno pripadnostjo, tiči nastavek tako za preseganje črnega in belega interpretiranja otroštva v preteklosti in danes kot tudi za razširitev razumevanja materialnega sveta otroštva v okviru analize intersekcionalnosti razreda in spola.

Knjiga Vanje Huzjan raziskuje »kulturne krajine« prehranjevanja, nege, oblačilnega videza, bolezni, iger, bivanjskih razmer, otroškega dela ter preživljanja prostega časa in vzgoje otrok v Ljubljani in okolici v prvi polovici 20. stoletja. Tako kot so kompleksni prostor, čas in spomin, ki so predmet njenega zanimanja, je tudi v knjigi predstavljena raziskava kompleksno delo, ki mu posebno vrednost dajeta izvorni pristop in uporabljena kvalitativna metodologija. Avtorica nedvoumno in pronicljivo pokaže in dokaže, kako so bile in so še vedno prav fantazije odraslih odločilen konstitutivni element procesov ustvarjanja otroštva v materialnem in nematerialnem smislu ter kako izjemno pomembna – tudi ko gre za materialni svet otroštva – je navezava analize preteklega obdobja na današnji čas.